

Die Ou Testament en sending

As 'n mens die openbaring van God in die Bybel vergelyk met heidense ofte wel primale¹ godsdienste, is daar bepaalde verskille wat opval. Een van die grootste verskille is die feit dat die Jodedom en Christendom monoteïsties is. Nog 'n punt van verskil is die konsep van openbaring. Hoewel hierdie konsep nie vreemd is aan primale godsdienste nie, is dit byna altyd iets wat in die mitiese verlede plaasgevind het, êrens aan die begin van die tyd, iets wat saamgeval het met die begin van die wêreld, die sogenaamde kosmogenie (geboorte van die wêreld).

Die verloop van tyd en gebeurtenisse in primale godsdienste is veral siklies. Alles wat was, keer weer terug. Net soos die seisoene. Soos dit was, is dit nou, en sal dit altyd bly. Dit geld ook vir die verhouding met die gode. Deur die korrekte rituele uit te voer, bly die verhouding tussen mens en sy gode altyd dieselfde.

Die monoteïstiese openbaring wat ons in die Bybel vind, is egter iets wat histories aantoonbaar in die tyd plaasgevind het, en wat ook 'n spesifieke afgebakende periode geduur het. Die oomblik van openbaring is beperk, dit is 'n spesifieke moment (of momente) in die tyd. Dit is dan ook die rede waarom hierdie openbarings (oftewel Teofanieë) so belangrik en kosbaar geword het, aangesien dit 'n gebeurtenis was wat nie elke keer terugkeer nie, maar 'n vasstaande eenmalige historiese gebeurtenis was.

Hierdie beperktheid tot 'n historiese moment of afgebakende periode is iets wat nie net op die verlede van toepassing is nie, maar ook op die toekoms. Dit is die wese van wat ons noem die eskatologie. Daar word 'n spesifieke gebeurtenis in die toekoms verwag, op 'n spesifieke vasgestelde oomblik. Onder die druk van hierdie unieke momente in die geskiedenis sien 'n mens gevolglik die ontwikkeling van 'n totaal ander interpretasie van historiese gebeurtenisse onder die volk Israel, onder leiding van die profete in die Ou Testament. Historiese gebeurtenisse word beleef as openbarings van die lewende God (Jahwe) se aktiewe aanwesigheid. Gebeurtenisse in die verlede word beskou as dinge wat deur Jahwe so bestuur is, en wat nodig was vir die uiteindelijke redding van sy uitverkore volk. In hierdie konteks word gebeurtenisse dus uniek, en dien historiese gebeurtenisse 'n spesifieke doel, en sien ons – in teenstelling tot die heidense oftewel primale godsdienste uit daardie tyd – nie die weerkeer van dieselfde gebeurtenisse tot in oneindigheid in die sikliese vloe van die tyd deur die eeue heen nie. Vanuit hierdie perspektief van die Ou Testament sal die Messias vir eens en vir altyd kom en sal Hy redding vir eens en vir altyd bring. 'n Eenmalige gebeurtenis dus, 'n geleentheid wat aangegryp moet word voor dit te laat is.

Die geskiedenis van die Ou Testament vertoon daarom nie die ewige weerkeer van gebeurtenisse deur die eeue heen nie, maar die wil van Jahwe wat ten uitvoer gebring word. Die geskiedenis van die Ou Testament is 'n reeks van 'negatiewe' en 'positiewe' openbarings van Jahwe, waarvan elkeen 'n unieke betekenis het op die pad wat Hy besig is om met sy volk te stap. Al hierdie eenmalige openbarings vertoon die persoonlike bemoeienis van Jahwe met die verloop van die geskiedenis van sy volk, en breër met die wêreld.

Hierdie wyse van denke – 'n mens kan dit Messiaanse wêreldbeskouing noem – is iets wat nie van onder af opgekóm het nie. Of in ander woorde, dit is nie iets wat ontstaan het binne die volk Israel nie. Vanuit godsdiens-fenomenologiese oogpunt sou 'n mens kon sê dat dit 'n wêreldbeskouing was wat sy oorsprong gehad het by 'n baie spesifieke godsdienstige elite. Of, om dit in terme van Ou Testamentiese taalgebruik te stel: die lewende God het sy wil, sy visie met die wêreld, geopenbaar aan 'n spesifieke groep mense – vernameelik die profete deur Hom uitverkies – om met daardie boodskap sy volk te bewerk. En so sien ons in die Ou Testament dat met name die profete hulle vir eeue lank beywer het – ja, hulle vermoei het – om die denke en hele wêreldbeskouing van die volk Israel om te buig. Dikwels was dit – vir die gevoel van die profete – 'n vergeefse poging om

die tradisionele ou-Oosterse visie op godsdiens en lewe en geskiedenis uit te roei. Die feit dat die Israeliete elke keer weer hulle toevlug gesoek het by die Baäls en Astartes, kan verklaar word uit die feit dat hulle nie kans gesien het om net op die lewende God en sy openbarings te vertrou nie. Of in ander terme: die rituele van die Baäls en Astartes het vir hulle 'n veiliger gevoel gegee, meer sekuriteit gebied, as om na hulle lewe, na die wêreld en na die verloop van die geskiedenis te begin kyk uit die oogpunt van die openbarings van Jahwe. Kortom nie meer siklies, 'n ewige terugkeer van die bekende nie, maar lineêr, uitlopend op en verwagting 'n spesifieke gebeurtenis in die toekoms. Ons sien in die Ou Testament dat baie lae van die samelewing – met name die boere – elke keer weer aanklank gevind het by die ou (primale) godsdienstige gebruike (Baäls en Astarte) van hulle buurvolke. Vir hulle gevoel het hierdie (af)-gode baie nader aan die alledaagse lewe gestaan, en het hierdie gode met al hulle rituele gehelp om die (probleme van die) lewe, die geskiedenis, te verdra, of selfs te vergeet.

In teenstelling hiermee het die Messiaanse profete die volk egter onvermoeid 'lastig geval' en hulle daartoe gedring om die lewe, die werklikheid, die geskiedenis onder oë te durf sien. Om die geskiedenis (alles wat gebeur) te leer sien as 'n noodsaaklike en beangstigende dialoog met die lewende God, Jahwe. En om ook te leer uit die geskiedenis om nie dieselfde foute eindeloos te herhaal nie. Dink byvoorbeeld aan die militêre nederlae wat die volk Israel gely het. Om te besef dat hierdie nederlae in die geskiedenis onvermybaar was, juis om daardeur versoening met die lewende God Jahwe te verkry. Ja, dat hierdie nederlae juis 'n stap in die goeie rigting was – hul uiteindelijke redding! Vanuit hierdie gesigspunt word elke willekeurige oomblik van die geskiedenis, van die volk se lewe, van elke individu se lewe, van lewensbelang vir die verdere verloop van die geskiedenis. Dit resulteer in 'n lewenstyl vol van toekomstige verwagting. Of, om dit te vergelyk met die lewenstyl wat gangbaar was in die ou primale godsdienste, 'n lewe van gespanne verwagting, inderdaad 'n lewe vol spanning. Dit was dan ook die rede hoekom baie Israeliete onwillig was om oor te skakel na hierdie soort lewenstyl. Dit is naamlik baie makliker om die verklaring vir elke teenspoed of ongeluk in die lewe te vind in 'n 'toevallige ongeluk' (bv. jy was getoor en daarom het dit met jou gebeur) of in nalatigheid (bv. 'n rituele fout), soos tipies is van die primale wêreldbeskouings. So 'n fout kan naamlik baie maklik 'herstel' word deur bloot 'n offer aan die gode te bring.

Die hele Ou Testament is 'n verhaal van hoe God sy volk probeer wegtrek van die afgode af. Dit het begin by die verkiesing van Abraham. God het Abraham geroep en – die ander kant van die muntstuk – beveel om weg te trek uit sy vader se huis. En dus ook sy vaders se gode agter hom te laat!

“Oorkant die Eufraat het julle vaders van oudsher gewoon – Tera, die vader van Abraham en die vader van Nahor, en hulle het ander gode gedien. Maar Ek het julle vader Abraham van oorkant die Eufraat af geneem...”

(Josua 24:2-3)

In die hart van die volk Israel se godsdiens vind ons die absolute verwerping van beide die Mesopotamiese en die Egiptiese wêreldbeskouings oftewel visies op die kosmiese orde. In teenstelling tot hierdie primale godsdienste sien ons in die Ou Testament die groot klem wat gelê word op die volledige transendensie van God, asook die historisiteit en rasionaliteit van die werklikheid. Die Ou Testament openbaar 'n God wat buite die kosmos staan. Hy is nie deel van die skepping nie. Dit is die essensie van die monoteïsme. Die skepping word nie vergoddelik nie. God se handeling is ook nie deel van 'n altyd herhalende sirkel binne die kosmos nie, maar God maak geskiedenis. Die God van die Ou Testament is ook nie gebonde aan 'n spesifieke land of plek nie, nie eers aan sy tempel nie. Hy het offers gevra van sy volk, maar was nie daarvan afhanklik nie. Hy het magiese manipulasies verafsku. Die radikale transendensie van God sien ons veral ook in die geskiedenis van die skepping. In teenstelling tot bv. die Akkadiese skeppings-epos, die Enuma Elish, wat vol is van vele gode, vind ons in Genesis slegs een God wat transendent optree, individueel sonder enige kreasionele vertrekpunt.

In die Ou Testament staan die offer van Abraham as duidelike voorbeeld van die verskil tussen die primale rituele manier van lewe en 'n lewe gebaseer bloot op geloof. Dit was 'n totale nuwe dimensie. Van die buitekant af lyk die offer van Abraham miskien soos die offers van eersgeborenes wat 'n algemene gebruik was in die primale godsdienste. Die offer van die

eersgeborene was 'n wydverspreide rituele tradisie in die ou Midde-Ooste. Die eerste kind is beskou as die kind van die gode. Dit was naamlik die gewoonte dat 'n meisie haar eerste huweliksnag in die tempel deurgebring het en daar deur die gode (oftewel die diensknegte van die gode – die priesters) bevrug is. Wanneer hierdie kind dan ná geboorte geoffer is, is dit – so is dit beskou – teruggegee aan die gode. Sy jong bloed het weer die energievlakke van die gode versterk. Daar is geglo dat die gode hulle 'eie' vrugbaarheid gebruik om die aarde en alles daarop te onderhou.

Nou was Isak in 'n sekere sin ook die seun van God, geskenk aan Abraham en Sara op 'n oomblik dat hulle al te oud was om nog vrugbaar te wees. Maar Isak is aan hulle geskenk vanweë hulle geloof. Hy was die seun van die belofte en van die geloof. Dit lyk dus oppervlakkig, nl. of die offer van Abraham vergelykbaar was met soortgelyke heidense offers van die eersgeborenes in die ou Semitiese wêreld, want inhoudelik was hierdie offer totaal verskillend. Vir die ou Semitiese wêreld was die offer 'n rite. In die geval van Abraham was dit 'n daad van geloof. Binne die konteks van die primale godsdienste was dit 'n transaksie tussen die mense en hulle gode. Dit was 'n soort heilige ekonomie. Soos Kierkegaard dit beskryf het: die heidense offers was deel van die vloeï van heilige energie in die kosmos – van die godheid na die aarde en sy mense, en dan via die offer van die mense weer terug na die godheid. Dit is 'n geslote sikliese sisteem. In die geval van Abraham was dit totale afhanklikheid van God. Hy kon slegs staatmaak op die genade van die God wat totaal onafhanklik van hom was. In hierdie – vir Abraham se gevoel – absurde handeling sien ons 'n nuwe 'godsdienst' by Abraham daag: die van geloof, totale toewyding, totale afhanklikheid. Abraham het Isak as 'n geskenk van God ontvang, terwyl hy as mens absoluut niks gedoen het om dit te verkry nie. Geen bevrugting in 'n heidense tempel of wat ook al nie. Tussen God en Abraham het daar geen interafhanklike sikliese religieuse sisteem bestaan nie. Tussen God en Abraham was daar 'n groot kloof. Geen kontinuïteit nie. En dit was God wat op eie inisiatief besluit het om die kloof te oorbrug en Hom aan Abraham te openbaar. Hierdie openbaring was nie vanweë enige rasonneel verklaarbare rede nie (bv. dat dit voorspel kon word deur die mens as deel van 'n transaksionele godsdienstige sisteem nie). Hierdie openbaring was ook nie omrede – soos dit altyd in die primale godsdienste die geval is – God iets nodig gehad het van die mense nie. Want God is absoluut onafhanklik. En vir Hom is alles moontlik. Hy is almagtig.

Dit is wat so anders is aan die Ou Testament vergeleke by die heidense godsdienstige strukture. Abraham is weggeruk uit daardie bygelowige en ritualistiese lewenswyse. Abraham het 'n volledige nuwe posisie in die kosmos ontvang. En historiese gebeurtenisse het ook 'n nuwe dimensie ontvang, uitgelig uit die mite van ewige terugkeer. Nou het historiese gebeurtenisse nie herhaalbaar geword, met die gevolg dat die aksent nou val op die feit dat dinge op die regte manier moet gebeur, want herhaling is nie vanselfsprekend nie. Historiese gebeurtenisse het beperk geword, vanuit die perspektief dat die tyd tot 'n einde sal kom. Die ewige periodiese wedergeboorte van die skepping, soos algemeen bekend in die primale godsdienste, word vervang deur die enkele wedergeboorte of herskepping wat sal plaasvind op die tyd deur die lewende God bepaal.

Hierdie is die groot stryd ofte wel sendingsprojek van God in die Ou Testament. Dit het begin by Abraham wat weggeroep is agter die afgode vandaan. En hierdie proses het die lewende God vir eeue lank voortgesit, met name deur die mond van sy profete, om sodoende die volk wat Hy uitverkies het, te 'kersten'. Sy volk se skuld kon nie op ritualistiese wyse weggeneem word nie, soos die opvatting in die primale godsdienste is nie. Skuld het 'n veel dieper en ernstiger dimensie gekry. Terselfdertyd het die lewende God die juiste pad gewys hoe al die skuld gedelg kon word: deur die eenmalige koms van die Middelaar-Messias om die skuld te versoen.

As ons hierdie rooi draad in die Ou Testament sien, gee dit ook 'n duidelike visie op sendingwerk vandag in Afrika. Dit maak 'n mens geduldig. God het 'n baie lang pad met die volk Israel gestap. En sedert die Nuwe Testament aangebreek het, stap God nou 'n baie lang pad met al die volke van die wêreld. Hy het baie eeue gelede begin met die volke in Europa. Hy het inmiddels ook begin met die volke in Afrika. Ons mag hierin sy diensknegte – profete – wees. Om die volke op hierdie kontinent weg te roep agter die afgode vandaan, om die lewende God te dien.

In hierdie verband moet 'n mens beseft dat 'n Christelike lewenswyse in sekere sin moeiliker is as 'n heidense lewenswyse. Wie 'n Christen geword het, is naamlik nie meer in beheer nie. Jy kan nie jou eie lewe beheer binne 'n godsdienstige transaksionele sisteem nie, soos in primale godsdienste die geval is. Jy is totaal afhanklik van God. Daar is 'n kloof tussen jou en God, tussen Skepper en skepsel. Hierdie kloof word slegs oorbrug deur soewereine genade. Geloof is die enigste waaraan 'n mens kan vashou. 'n Nuwe bekeerling ervaar dit dikwels as 'n riskante avontuur. Die voorvaderverering gee byvoorbeeld 'n veel veiliger gevoel. Asof jy jou op 'n klein bootjie sonder anker of tou op die wye oseaan begeef, so voel die Christelike sola gratia. In die primale godsdienste word die werklikheid verdoesel. Die werklikheid van sonde en straf en dood. Die primale godsdienste maak die lewe in sekere sin maklik. Geen verantwoordelikheid nie, en alles is afkoopbaar. Dit is net soos wat die lewe maklik en hanteerbaar lyk vir iemand wat dwelms gebruik. Maar so word die werklikheid verdoesel. En die werklikheid haal elke mens vroeër of later in. Dis net die lewende God wat uit pure genade 'n vaste en bestendige oplossing aangereik het vir die mens se ellende. En elkeen wat al vir 'n langer periode sy vertrou op die lewende God gestel het, sal hoe langer hoe meer beseft en ervaar dat die geloof in die lewende God nie 'n riskante avontuur is nie, maar die mees vaste rots waarop jou lewe gebou kan word.

Pieter Boon

© 2014

www.christelikebiblioteek.co.za

¹ Die aanduiding 'primale godsdienste' is 'n vertaling van die Engelse 'primal religions'. Dit is 'n aanduiding vir daardie godsdienste wat algemeen was voordat hulle plek (gedeeltelik) ingeneem is deur een van die wêreldgodsdienste (Jodedom, Christendom, Islam, Boeddhisme...). In teenstelling tot die wêreldgodsdienste is primale godsdienste aan 'n sekere regio gebonde. 'n Goeie voorbeeld van primale godsdienste is die Afrika tradisionele godsdienste (soos voorvaderverering). Nog 'n voorbeeld is die godsdienste van die heidense inwoners van Kanaän waarvan ons in die Bybel lees. Soms word die benaming primitiewe godsdienste ook gebruik, hoewel hierdie benaming deesdae as denigrerend beskou word. Die aanduiding primitief is afkomstig uit die tyd van die evolusionistiese of Hegeliaanse godsdienstehistoriese modelle. Inhoudelik is die aanduiding primitief ook nie korrek nie, aangesien hierdie primale godsdienste hoogs gesofistikeerd is.